

SERİ
SERIE **B**

CİLT
TOME **XXV**

SAYI
FASCICULE **I**

1975

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

ORMAN FAKÜLTESİ

DERGİSİ

REVUE DE LA FACULTÉ DES SCIENCES FORESTIÈRES
DE L'UNIVERSITÉ D'ISTANBUL

KENTLERDE YEŞİL ALAN TESİSLERİ*

Y a z a n

Prof. Dr. Besalet PAMAY

İ. Ü. Orman Fakültesi

Park - Bahçe ve Peyzaj Mimarisi Kürsüsü

Sayın Başkan,

Değerli Konuklar,

İstanbul Belediyesi ile Çevre Koruma ve Yeşillendirme Derneği'nin ortaklaşa düzenledikleri Kentlerde, Yeşil Alanların korunması ve geliştirilmesi Simpozyumuna konuşmacı olarak katılma fırsatı bulduğum için mutluyum ve sayın ilgililere teşekkür borçluyum.

Kentlerdeki yeşil alanların korunması ve geliştirilmesi konusu, bir Simpozyum için gerçekten ilginçtir. Çünkü özellikle kentleşmenin alabildiğine hızlandığı, kentleşme oranının yüseldiği ve kent yeşilinin alabildiğine tüketildiği Yurdumuzda ve özellikle İstanbul'da olması, anlamlıdır; konu ve yeri isabetli seçilmiştir.

Ancak, insanın aklına ister istemez, Türkiye'de ve kentlerde, «yeşil alan» kaldımı ki bunu koruyalım, bunu geliştirmeye çalışalım? sorusu takılıyor. Bununla beraber bir avuç yeşil alan için ne yapabiliriz? kuşkusuz, bu da tartışmaya değer.

Hangi büyük şehrimizi alırsanız alınız, yeşil alan miktarı, hemen her yerde, dünya standartlarının çok altındadır. Mevcut bir tutam yeşil alan da; park, bahçe, koru, çocuk bahçesi, büyük bir baskı ve tahribat altındadır, yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Alabildiğine hergün genişliyen kabristanları bu tanımlamanın dışında tutabiliriz.

Bu nedenle bendeniz, herşeyden önce, fiziki kent planlamasında kent yenilemelerinde kuşkusuz bugünkü şartlar altında, bugünkü rejim ve düzen içinde *Kentlerde yeşil alan tesislerine* önem verilmesi, bununla ilgili standartların, biran önce getirilmesi gerektiği kanısındayım.

* Bu tebliğ, 27.Kasım.1975 günü İstanbul Belediyesi Toplantı salonunda yapılan «kentlerde yeşil alanların korunması ve geliştirilmesi simpozyumu» na sunulmuştur.

Bu gereği duymadıkça, bu gereğe uyarak fiziki kent planlamalarında hâlâ 7 m² lik/kişi biriminden hareket ettikçe, başka bir deyimle *kent-içi bir yeşil alan sistemini kurma* anlayışına varmadıkça, kentlerdeki yeşilin korunacağı ve geliştirilebileceği görüşünde değilim.

Çünkü Kent olgusu, daha doğrusu kent, alış - veriş merkezleri, iskân zonları, kültür ve sağlık kesimleri, endüstri zonları ...v.b. yanında *yeşil alansız** ve genel ifadesiyle *Açık Alansız* düşünülemez. Bu nedenle Yeşil alanları koruma fikrine de yanaşılamiyacağı görüşümdedir.

Kent planlamalarında — yeşil alan sistemini korumak için, minimal standartlara uyma zorunluğunu acaba nasıl, hangi yöntem, hangi tedbir ve hangi organizasyonlarla gerçekleştirmek gerekir?

Kent planlamalarında uyulması gereken standartlar arasında, Yurdumuzda imar kanununda bahçelerin tanzimi, ağaçlandırılması, bahçe duvarlarının şekli ve eb'adı, meydan, yeşil saha ve otopark gibi bazı konularda küçük işaretler var ve fakat bunlar için getirilecek esasları, İmar yönetmeliklerine bırakmıştır.

İmar Yönetmeliklerinde ise, ön, arka ve yan bahçe mesafeleri ile ilgili, kentlere göre 3 — 5 m, 5 — 7,5 m, 5 — 10 m arasında değişen değerler ile bir de kişi başına 7 m² lik bir yeşil alan ihtiyacı yer almış bulunmaktadır.

Bunlar, İmar planlama ve uygulama çalışmalarımızda, her bakımdan yetersiz yeşil alan yahut kent yeşili tesislerinin ve sorunlarının ana nedenini oluşturmakta, planlamalar ve plan uygulamaları, hep bu 7 m² lik baza oturtulmakta, kentin, kent insanının yeşil ihtiyacına inilemediği görülmektedir.

* Yeşil alanların yalnız bir oksijen kaynağı olma özelliğine temas edersek, bu ifademiz daha iyi anlaşılır.

Dünya'da üretilen oksijen miktarı, Denizler'de 36×10¹⁰ ton/yılda, karalar'da 4,5×10¹⁰ ton/yıldadır. Ormanlar, karalarda üretilen oksijenin 2/3 sini üretmektedir. Tarım kültürleri ve çayırıklar v.b. ise geri kalan üretimi gerçekleştirebilmektedir.

Çam ormanlarının oksijen üretimi	30 ton/ha/yıl
Tarım kültürlerinin oksijen üretimi	16 ton/ha/yıl
Yapraklı ormanların oksijen üretimi	3 - 10 ton/ha/yıl kadardır.

100 yaşında bir Kayın ağacı 1 saatte 1,710 kg oksijen üretmekte, 2350 gr karbondioksit tüketmektedir. Kayının ürettiği Oksijen miktarı 3 kişinin 1 günlük Oksijen ihtiyacına, tükettiği karbondioksit miktarı ise 10 ailenin (40 kişinin) 1 saatte çıkardığı karbondioksitine eşittir.

Acaba bu 7 m², nereden çıkmıştır? kimin önerisidir? sanırım, bunu bu gün burada saptamak, hem olanak dışı ve hem de şu anda gereksizdir.

Hemen ekliyelim ki, bu değer, kentsel peyzaj planlamalarında önerilen ve planlama örneklerinde görülen minimal değerlerin çok altındadır, ama planlara, kentlere, semtlere yeşil alanı sokmada önemli rol oynamaktadır. Şayet bu değer 7 m² yerine 20 m²/kişi, 30 m²/kişi olarak, imar yönetmeliklerimizde yer almış olsa idi, kuvvetle inanıyorum ki, kentlerimizin bugünkü sağlıksız durumunu, bu kadar perişan görmeyecektik.

O halde, kent yeşili için minimal standartlar tesbiti üzerinde durmak gerekir. Bu konuda benden önceki konuşmacılar bazı değerler verdiler. Ben de bu değerlere katılıyorum, ama minimal yeşil alan standartlarının tesbitinde; kuşkusuz,

Kentlerin coğrafi konumu, *arazinin* orografik yapısı ve kentlerin içinde bulunduğu makro iklim kuşağı ile yöresel ve yerel iklim koşulları büyük rol oynar ve kent için seçilen planlama tipi, kent zonlarının karakteri; zonlardaki insan ve bina yoğunluğu ve yapı yükseklikleri de ayrıca bu standartları etkiler.

Bununla şunu demek istiyoruz ki; kent yeşili için minimal standartları saptarken tek değerler üzerinde durulamaz. Bunun için bu konuda *Türkiye kentlerinin kuruluş karakterlerini dikkat alarak, dikkatle ve titizlikle hazırlanacak bir yeşil alan standartları araştırmasına büyük ihtiyaç vardır.*

Böyle bir araştırma bugün elimizde yoktur ama, sanıyorum ilk aşamada olacaktır. Bu konuda doktora çalışmaları yapan arkadaşlarımız vardır.

Minimal yeşil standartlarının tesbiti ve bunların yasalara yahut yönetmeliklere geçmiş olması yeterli midir? Ben yasal hükümlerin bir anda, yeterli olacağı kanısında değilim.

Kanaatımca, bu standartları benimsemiş, bu standartlara inanan, kent plancılarına hattâ bölge plancılarına ihtiyaç vardır.

Bu, bir anlamda, kent plancılarının, şehircilerin kentsel - kırsal peyzaj planlama ilkeleriyle eğitilmesi ve kent planlamalarında kentsel peyzaj

plancılarının planlama grubu içinde yer alması zaruretini ortaya koymaktadır.

Neden buna ihtiyaç vardır? Çünkü bu ihtiyaç kentçi, kent çevresi ve kent dışı (kırsal) yeşil alanların çeşitli fonksiyonlarının tanınması ve değerlerinin anlaşılması zaruretiinden doğmaktadır.

Bu fonksiyonlar, gerçi bazı konuşmacılar tarafından söylendi, ama tekrarlanabilir. Yeşil alanlar;

- İnsan ve toplum sağlığı yönünden *hijyenik*
- Kentin ve kent içinde yaşayanların dış etkenlere ve tehlikelere karşı korunması yönünden *protektif* karakterde,
- Kent zonlarının birbirinden ayrılması, birbirlerine bağlanması ve kentin istenmiyen yönde genişlemesinin önlenmesi bakımlarından bağlayıcı ve ayırıcı (tampon) ve rezerv karakterde,
- Kent insanının boş vakitlerini değerlendirme bakımından *rekreatif* özellikte,
- Şehre karakter vermede, mimari yapıların değerini artırmada, onları insan ölçeğine yaklaştırmada *estetik* ve *dekoratif*
- ve diğer bazı karakterlerdedir.

İşte bu karakterlerin kent planlamalarına katılanlarca bilinmesi ve bunlara inanılması çok önemlidir, bundan dolayı eğitim konusuna değinilmiştir.

Kuşkusuz, kent yeşili bakımından plan uygulamalarının da, önemi büyüktür.

Kentlerimiz için hazırlanan, hazırlanmakta veya hazırlanacak olan *Nazım planlarda* yapılacak zoning'de «yeşil zon»ların, «yeşil kuşak»ların ve «yeşil şerit»lerin yahut genel ifadesiyle «yeşil alan»ların önce *belirlenmesi* ve daha sonra da her yeşil alanın «mekânsal peyzaj planları»na kavuşturulması gerekir. Hattâ münferit yapı planlarında dahi peyzaj planının da birlikte istenmesi, görülmesi zorunlu olmalıdır.

Yeşil alanlarda yer alacak olan bitkisel elemanlar, çok değişik yapıdadır. Bunlar içinde *ağaçlar*, kudretli yapılarıyla en hakimidir ama, yetişmesi için çok uzun zamana ihtiyaç gösterir.

Bu nedenle, yeşil alanlardaki ağaç elemanlarının *sahaya biran önce getirilmesi*, bu suretle zaman kazanılması şarttır.

Bu eyleme kısaca *ağaçlandırma* diyelim. Kentlerde *yeşile ayrılan hattâ ayrılmamış olan veya boş bulunan Belediye arsalarının, hazine arazilerinin kentsel yeşil alan olarak gösterilmemiş, mekânsal peyzaj planlamalarına kavuşturulmamış olsalar dahi hemen ağaçlandırılması çok önemlidir.*

Bu, zaman kazanma bakımından, yeşil alanların biran önce ortaya çıkması, fonksiyonlarını yerine getirmesi bakımından önemlidir.

Bu, konuya ait alanların zaptedilmemesi ve yağma edilmemesi, *sağlıklı kent* olgusunun önlenmesi bakımından önemlidir.

Bu, boş alanlara sahip çıkılması bakımından önemlidir.

Bunlar, kent yeşilinin geliştirilmesi bakımından da önemlidir...

Kuşkusuz bu önerilerimiz dışında, daha başkaları da vardır ve yetkili arkadaşlarımız bunlara değinmişlerdir veya değineceklerdir. Bize göre;

— Kent yeşilinin korunması ve geliştirilmesi bakımından, *yasal müeyyide, yetkili ve sorumlu organizasyonlar,*

— Organizasyonlar arasında *işbirliği ve koordinasyon,*

— Halkın eğitimi, halkın yeşili koruma ve geliştirme yönünden bilinçlendirilmesi, halkın rekreatif ihtiyaçlarının karşılanması,

— halkın sosyo-ekonomik hayat seviyesinin yükseltilmesi,

bunlar arasındadır. İstanbul'da 40 semt üzerinde yaptığımız halk-yeşil ilişkisi bakımından küçük bir araştırmamız var, tamamlanmak üzere fakat, ön sonuçları şöyledir.

— Halk, doğaya hasrettir.

— Halk, rekreasyona katılma ihtiyacındadır.

— Halk, yeşil tahribatından üzüntülüüdür.

— Halk, yeşilin korunmasında spekülasyonlara, yağmalara karşı tedbir alınmasını istemektedir.

— İstanbulun çehresi her gün ve hızla değişmektedir.

— 15 kadar eski rekreasyon yeri özelliğini kaybetmiş ve ortadan kalkmış, bir bu kadar yeni rekreasyon yeri ortaya çıkmıştır.

- Halk; çocuklarının sokaklardan,
- gençlerinin caddelerden kurtarılmasını istemekte ve beklemektedir.

Sanıyorum ancak doğanın en kudretli yapıtı olan yeşil,

- Kentlerimizi kurtaracaktır.
- Toplumumuzu kurtaracaktır.
- Ülkemizi kurtaracaktır.

Ben, buna inanıyorum.

Önerilerimizi kısaca özetlersek; kent yeşilinin korunması ve geliştirilmesinde, bu günkü anarşiye son vermek amacıyla,

1/Kentlerdeki minimal yeşil alan standartlarının araştırmalarla bilimsel olarak saptanması,

2/Kişi başına hesaplanması gereken minimal yeşil alan değerlerinin, imar, yasa ve yönetmeliklerine konması,

3/Kent plancılarının, kentsel peyzaj planlaması konusunda eğitilmesi ve kent planlama grupları içinde peyzaj mimarlarının yer alması,

4/Kent sınırları içinde kalan bütün boş Belediye arsalarının, boş hazine arazilerinin *hemen ağaçlandırılması* ve diğer tedbirlere başvurulması, büyük önem taşımaktadır.

Saygılarımla.